

GRAMATICĂ

ANALIZA INFINITIVULUI CU FUNCȚII CIRCUMSTANȚIALE DIN ITALIANĂ ȘI ROMÂNĂ

Silvia Madincea

Se știe că, prin natura sa, infinitivul ține și de verb și de substantiv, având posibilitatea de a îndeplini funcții sintactice specifice ambelor categorii. Numeroase lucrări de gramatică românești, dar și italiene, încadrează infinitivul, din punct de vedere morfologic, în seria modurilor verbale, deși îi sunt atribuite valori și funcții nominale. Printre caracteristicile ce țin de natura verbală a infinitivului amintim:

a) tranzitivitate și intransitivitate:

- *cantare - uscire; a cânta – a ieși;*

b) diateză:

- activă: *aiutare - a ajuta;*

- pasivă: *essere aiutato - a fi ajutat;*

- reflexivă: *aiutarsi - a se ajuta;*

c) timp (cu ajutorul timpului verbelor la moduri personale):

- indicativ prezent: *impara cantare - învăț a cânta;*

- perfect compus: *ha imparato cantare - a învățat a cânta;*

- imperfect: *imparava cantare - învăța a cânta;*

- mai mult ca perfect: *aveva imparato cantare - învățase a cânta etc.*

d) persoană și număr:

- cu ajutorul formelor neaccentuate ale pronumelor

reflexive în D sau Ac: *portarmi – a mă duce, portarci – a ne duce*. (vezi DIACONESCU 1977:113-118)

De natura verbală a infinitivului țin și determinările pe care le primește (subiect, nume predicativ, complemente de diferite tipuri), în schimb, nu acceptă un atribut (specific substantivului). În limba română, prezența infinitivului în formele verbale compuse (condițional prezent și viitor) este, de asemenea, o marcă a valorii sale verbale.

Datorită caracteristicilor sale nominale, infinitivul poate îndeplini funcția oricărei părți de propoziție, cu excepția predicatului, fiind construit cu diferite prepoziții și locuțiuni prepoziționale. În cele ce urmează vom prezenta contrastiv funcțiile sintactice de complement circumstanțial pe care infinitivul le poate îndeplini în cele două limbi, precum și verbele, expresiile verbale și prepozițiile care apar în construcțiile infinitivale. Clasificările lui Skytte și Salvi (2001) pentru italiană, respectiv Diaconescu (1977) și GALR (2005) pentru română au reprezentat punctul de pornire în analiza noastră contrastivă.

1. Complementul circumstanțial de mod

Atât în italiană, cât și în română, infinitivul cu funcția de complement circumstanțial de mod poate fi introdus de prepoziția *senza*, respectiv *fără*. Acesta poate determina orice verb a cărui acțiune se realizează în absența acțiunii desemnate de infinitiv:

I: *Si alza senza parlare e attese un momento.* (CALABRÒ, *Ricorda di dimenticarla*, p. 15)

R: *Scriu franțuzește sous la dictée, fără a face mai mult de șapte opt greșale pe față!* (NEGRUZZI, C., *Opere alese I*, p. 9)

În limba italiană, putem vorbi și despre un infinitiv-complement circumstanțial de mod comparativ. Acesta poate fi clasificat în:

a) comparativ de inegalitate precedat de *più...che (di)*, *piuttosto...che (di)*, *tanto...come (quanto)*, *che*, *altro che*:

Niente mi faceva tanto piacere come ascoltarlo.

Non ho da fare altro che aspettare.

Preferisco leggere piuttosto che perdere il tempo.

b) comparativ de egalitate precedat de *come*, *lo stesso che*, *la stessa che*:

La stringeva nelle braccia come per non perderla.

Parlarle ha fatto lo stesso che condannarsi.

Deseori, în limba română, complementul circumstanțial de mod comparativ, exprimat printr-un infinitiv, determină un adverb la gradul comparativ, al cărui termen comparat este tot un infinitiv, rareori gerunziu sau supin:

La vârsta dumatăle îi greu de a învăța; îi mai lesne de a desface decât a face... (RUSSO, Al., *Scrieri, cugetări, amintiri*, p.11)

2. Complementul circumstanțial de timp

Infinitivul cu valoare temporală, în limba italiană, poate fi împărțit în trei categorii:

a) acțiunea exprimată de infinitiv este simultană cu cea din regentă, infinitivul este simplu și precedat de *in*, *a*, *con*, *su*, *verso*:

Nel copiare il compito, ha trovato lo sbaglio.

b) acțiunea exprimată de infinitiv este anterioară celei din regentă, infinitivul este compus și precedat de *dopo*, chiar *dopo di*, în stilul literar:

Dopo aver parlato con lui, mi diressi verso la scuola.

c) acțiunea exprimată de infinitiv este posteroară celei din regentă, infinitivul este simplu sau compus și precedat de *prima di*:

...un vestito di mio marito, quasi nuovo, che lui se l'era fatto pocco **prima di morire**... (MORAVIA, *Ciociara*, p.24).

Pentru limba română, infinitivul-complement circumstanțial de timp exprimă anterioritatea când este precedat de locuțiunea prepozițională *înainte de*:

Înainte de a-l arunca în oală, ea se uită la el cum zvâcnește. (PREDA, M., *Moromeții*, p.14)

O altă prepoziție care precedă infinitivul cu această funcție este *până*. Construcția *până* + infinitiv exprimă limita de durată a acțiunii exprimate de verbul regent:

Fericit care iubește/ Pân'a nu cădea-n mormânt! (ALECSANDRI, V., *Proză*, p.23).

3. Complementul circumstanțial de cauză

Infinitivul cu valoare cauzală poate fi precedat de prepozițiile *per*, *di* și *a*.

Sono stato punito per aver fatto rumore.

Dovrebbe sentirsi onorata d'esser rappresentata da... (PIRANDELLO, *Sei personaggi in cerca d'autore*, p. 317);

È stato prudente ad averlo verificato prima.

După cum evidențiază primul exemplu, infinitivul stă la trecut atunci când propoziția cauzală are sensul „pentru că”.

Dacă infinitivul stă la prezent, propoziția cauzală are sensul „deoarece”:

Deve essere molto giovane per domandare una cosa del genere.

Mai puțin folosit în română, infinitivul-complement circumstanțial de cauză apare cu forma de trecut: *Trebuie să fim recunoscători pentru a fi câștigat.*

4. Complementul circumstanțial de scop

Construcția finală cu infinitivul în italiană cere forma simplă a acestuia și este precedată de prepozițiile *per*, *a* sau de locuțiunile *allo scopo di*, *al fine di*, *con la pretesa di*, *in modo che*, *onde*, *pur di*:

Mangia per aver energia.

Il Maccinista correrà subito ad eseguire... (PIRANDELLO, *Sei personaggi in cerca d'autore*, p. 312).

Farei qualsiasi cosa pur di andarmene.

Verbele de mișcare sunt în general urmate de prepoziția *a* și de infinitiv:

Vado a vedere il film.

În română, infinitivul cu funcția de complement circumstanțial de scop poate fi găsit în construcția *cu (în) scop (ul) de + infinitiv*: *Polonii se amestecă în ambele partide cu scop de a domina și de a supune țara.* (BĂLCESCU, N., *Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul*, p.24)

O altă prepoziție ce precede infinitivul-complement circumstanțial de scop este *pentru*:

Face o impresie îndoit de neplăcută...exagerarea cuvintelor întrebuințate pentru a exprima lucruri simple. (MAIORESCU, T., *Critice*, p.32)

Construcția cu prepoziția *pentru* este concurată de cea cu prepoziția *spre*: *S-a despărțit de primul bărbat spre a se lua cu al doilea.*

5. Complementul circumstanțial opozițional

Exprimând acțiunea care se opune altei acțiuni, infinitivul cu valoare de complement circumstanțial opozițional în italiană este precedat de prepozițiile *invece di*, *in luogo di*, *anzichè*:

Invece di stare a casa, Carlo è andato in discoteca.

Ci ha aiutati anzichè protestare.

Pentru limba română, infinitivul cu această funcție apare în construcțiile *în loc de + infinitiv* (literar), *fără + infinitiv*, *decât + infinitiv* (în vorbire, rareori):

În loc de a înainta arta, o ocolesc pe un drum nevrednic de dânsa... (ODOBESCU, *Opere*, p. 27).

Domnul o citește/Fără-a cunoaște că-n adâncul ei/Zace mânia bunilor mei. (ARGHEZI, *Cimitirul Buna-Vestire*, p.25)

Se preschimbă mai mult spre a vorbi decât a spune ceva.

6. Complementul circumstanțial concesiv

Infinitivul cu funcție concesivă este precedat în italiană de prepozițiile *a*, *per* sau de locuțiunile *a costo di*, *a rischio di*, *pur senza*, *anche a*, *neanche a*, *neppure anemmeno a*:

Per essere il capo di quest'ufficio sa poco.

Pur senza saperlo, cercava di sorridere.

Lo faccio a costo di liggare con tutti.

În română, rareori, găsim construcția *fără+ infinitiv* cu valoare concesivă:

În patul lui îl simt acum fără a-l vedea. (IORGA, N., *Pagini alese*, p. 17)

Uneori apare în combinație cu intensificatorul *chiar*:

Chiar fără a înțelege problema, a facut totul pentru a mă ajuta.

7. Complementul circumstanțial consecutiv

Infinitivul cu funcție consecutivă poate fi precedat, în italiană, de prepoziția *da* în corelație cu adverbele *tanto*, *abbastanza*, *talmente*, *così*, *molto*:

Mi sono talmente annoiato da morire.

O altă prepoziție ce precede infinitivul consecutiv este *per*, construcție aflată în general în corelație cu adverbele cantitative (*troppo*, *poco*, *molto*, *tanto*):

*Il pecco è pronto da **troppo** tempo **per** partire.*

*È **troppo** stupido **per** capire la situazione.*

Adjectivele *degno, indegno, adatto, atto* urmate de prepoziția *di* sau *a* cer un infinitiv: *Era una persona degna **di essere ascoltata**.*

*Era la cosa adatta **a fare**.*

Circumstanțialul consecutiv exprimat printr-un infinitiv este precedat, în română, de prepozițiile *pentru, spre, până la* (rar):

*Este suficient de deșteaptă **spre/pentru a înțelege**.*

*S-a agitat **până la a face** un infarct.*

8. Complementul circumstanțial cumulativ

Infinitivul-complement circumstanțial cumulativ este precedat, în italiană, de *oltre a, oltre che, non che, nonché, di là da*:

***Oltre a essere bella**, Carla è anche intelligente.*

***Oltre che farmi partire**, danneggi il nostro rapporto.*

În română, infinitivul cu această funcție nu este foarte productiv. Apare însă în construcții de tipul *în afară de + infinitiv, pe lângă a avea + infinitiv*:

***În afară de a munci**, știe să se și distreze.*

***Pe lângă a avea drepturi**, ai și obligații.*

9. Complementul circumstanțial de excepție

Infinitivul ce îndeplinește această funcție poate fi precedat de *fuor che, fuorché, a meno di, all'infuor di, salvo, salvo a, eccetto a, eccetto che, tranne, tranne che*:

*Accetta tutto **tranne che lavorare**.*

*La ragazzina ha fatto di tutto, **fuorché studiare**.*

Complementul de excepție în română determină un verb negativ și este precedat de *decât*: *Nimic nu mi se pare mai solemn **decât a merge pe jos**.* (CĂLINESCU, G., *Scrinul negru*,

p. 53). Structura *fără (de) a + infinitiv* este folosită în limba literară, deseori fiind înlocuită de conjunctiv.

Din clasificarea anterioară se poate observa că infinitivul, atât în română cât și în italiană, în raport cu un regent verbal, ocupă diferite poziții ale complementului circumstanțial: de mod, de timp, de cauză, de scop, opozițional, instrumental, concesiv, consecutiv, cumulativ, de excepție. Verbele și expresiile urmate de infinitiv, după cum am arătat, sunt prezente în ambele limbi. Am putut observa, în același timp, că traducerea infinitivului italian prin infinitiv este mai puțin folosită în română; acesta fiind înlocuit de conjunctiv. În unele situații, construcțiile cu conjunctivul pot fi înlocuite de infinitivul cu prepoziție. Am evidențiat, de asemenea, prepoziții diferite ce precedă infinitivul și posibilitatea de omitere a prepoziției doar în una dintre limbi. Cu toate că diferențele dintre cele două limbi sunt infime, acestea marchează specificitatea lor.

Bibliografia izvoarelor:

ALECSANDRI, Vasile, *Proză*, București, Editura pentru literatură, 1967.

ARGHEZI, Tudor, *Cimitirul Buna-Vestire*, București, Editura pentru literatură, 1968.

BĂLCESCU, Nicolae, *Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul*, ediția a V-a, București, Cartea Românească, (f.a.).

CALABRÒ, Corrado, *Ricorda di dimenticarla*, Roma, Newton & Compton Editori, 1999.

CĂLINESCU, George, *Scrinul negru*, București, Editura pentru literatură, 1968.

IORGA, Nicolae, *Pagini alese*, I, București, Editura pentru literatură, 1965.

MAIORESCU, Titu, *Critice*, București, Editura pentru literatură, 1966.

MORAVIA, Alberto, *Ciociara*, Bompiani, 1957.

NEGRUZZI, Constantin, *Opere alese, I. Proza*, București, Editura de stat pentru literatură și artă, 1957.

ODOBESCU, Alexandru, *Opere*, II, București, Editura de stat pentru literatură și artă, 1955.

PIRANDELLO, Luigi, *Sei personaggi in cerca d'autore*, 1967.

PREDA, Marin, *Moromeții*, I, București, Editura pentru literatură, 1967.

RUSSO, Alecu, *Scrieri, cugetări, amintiri*, București, Editura Tipografiile Unite, 1934.

Bibliografie selectivă:

CONDREA-DERER, Doina, *Gramatica limbii italiene*, București, Editura Meteora Press, 2001.

DARDANO, Maurizio; TRIFONE, Pietro, *La lingua italiana. Morfologia. Sintassi. Fonologia. Formazione delle parole. Lessico. Nozioni di linguistica e sociolinguistica*, Bologna, Zanichelli, 1985.

DIACONESCU, Ion, *Infinitivul în limba română*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977.

GALR = *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*, București, Editura Academiei Române, 2005.

GALR = *Gramatica limbii române. II. Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2005.

GHERMAN, Haritina; SÂRBU, Rodica, *Gramatica limbii italiene*, Ediția a III-a, București, Editura 100+1 GRAMAR, 1997.

LAZEA, Ramona, *Appunti di sintassi italiana*, Craiova, Editura Universitaria, 2000.

MASSONE, Regina; SALSA, Piera Angela; MARINONI, Anna, *Grammatica. Sintassi*, La Spiga languages, Milano, 2003.

PÎRVU, Elena, *La lingua italiana. Corso di morfologia*, Craiova, Editura AIUS, 1999.

PÎRVU, Elena, *Morfologia italiana*, București, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 2003.

SKYTTE, G.; SALVI, G., *Grande grammatica italiana di consultazione*, vol. II, *I sintagmi verbale, aggettivale, avverbiale. La subordinazione*, a cura di RENZI, L.; SALVI, G.; CARDINALETTI, A., Bologna, Il Mulino, 2001.

ROMAȘCANU, Maria, *Gramatica limbii italiene*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.

SERIANNI, Luca (con la collaborazione di Alberto Castelvechi), *Grammatica italiana. Italiano comune e lingua letteraria*, Torino, UTET, 1991.

TEKAVČIĆ, Pavao, *Grammatica storica dell'italiano*, vol. II, *Morfosintassi*, Bologna, Il Mulino, 1972.

ȚENCHEA, Maria, *Les noms d'action en -re (l'infinitif long) du roumain au pluriel*, in vol. *Noms, verbes, préposition. Études de linguistique française et roumaine*, Timișoara, Hestia & Mirton, 2006.

L'analisi dell'infinito con funzione circostanziale in italiano e romeno

Riassunto

Il lavoro rappresenta un'analisi contrastiva dell'infinito circostanziale in italiano e romeno. Abbiamo provato a mostrare i vari verbi e le espressioni che richiedono una struttura infinitivale nelle due lingue. Nello stesso tempo, abbiamo sottolineato le diverse preposizioni che precedono l'infinito nell'italiano e romeno, qualche volta simili, qualche volta diversi; ma anche la possibilità di omettere la preposizione in una delle due lingue. Per concludere, l'infinito è usato più spesso nell'italiano, essendo sostituito in romeno dal congiuntivo, una specificità della nostra lingua.